

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **Солов'я Валерія Володимировича** на тему «Запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня **доктора філософії** в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми, обраної для дисертаційного дослідження полягає в тому, що організована злочинність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, на жаль, є досить поширеним негативним явищем, що заподіює значної шкоди здоров'ю не тільки окремої людини чи соціальної групи, але завдає величезної шкоди добробуту й економічному та суспільному прогресу в цілому. Тому, без жодного сумніву, сьогодні ці соціальні аномалії становлять загрозу національній безпеці України, негативно впливають на діяльність різних гілок державної влади, тим самим підриваючи довіру громадян у можливість ефективно протидіяти організованій наркозлочинності, погіршуючи імідж країни на міжнародній арені.

Фактори, що впливають на суспільні процеси, а також новітні технології є не тільки основними темами сучасного дискурсу, але й об'єктами суперництва серед різних гравців соціально-політичного середовища. Наркозлочинність, особливо у формі організованих її проявів, не є виключенням у цьому розумінні. Прийоми соціальної інженерії, технічні пристрої, інформаційні технології та засоби комунікації все це використовується для вчинення кримінальних правопорушень й створення умов для уникнення відповідальності.

Про актуальність обраного напрямку дослідження може свідчити те, що запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні обумовлена суттєвою інтенсифікацією видів протиправної поведінки у різних сферах людської діяльності та збільшенням завданої шкоди цими діями. Серед усіх виявлених

злочинних угруповань у сфері незаконного обігу наркотиків абсолютну більшість (майже 85 %) становили організовані групи.

Метою дисертації є розробка комплексу заходів запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні та формування пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення дисертації та наукових публікацій автора дає можливість констатувати про логічність структури дослідження, вдале формування мети, об'єкта, предмета й завдань наукової роботи, що певною мірою сприяло підготовці ґрунтовних висновків.

Автор використовує сукупність загальнонаукових, окремонаукових і міждисциплінарних методів пізнання, що дало змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних й практичних питань предмета дослідження.

Здобувач провів аналіз значної кількості джерел (більше 300 найменувань) за темою дисертації та вивчив роботи інших фахівців науковців-практиків, що дало можливість вирішити наукове завдання щодо розробки комплексу заходів запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні.

Слід відмітити активне використання широкої емпіричної інформації, зокрема зведених результатів вивчення 720 кримінальних проваджень відкритих за ст. 307–320 КК України упродовж 2014–2023 рр. з усіх областей країни; узагальнені результати опитувань 107 слідчих, 139 працівників карного розшуку, 200 працівників Департаменту боротьби з наркозлочинністю Національної поліції України у Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Київській, Львівській, Одеській, Харківській, Чернівецькій областях; аналітичні узагальнення МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України; матеріали Управління ООН

з наркотиків та злочинності (UNODC), Європейського центру моніторингу з наркотиків та наркотичної залежності (EMCDDA), Комітету експертів із оцінювання заходів у боротьбі з відмиванням брудних коштів (MONEYVAL), Всесвітньої митної організації (WCO); результати багаторічного вивчення оперативно-розшукової, слідчої та судової практики, значного досвіду роботи автора у підрозділах по боротьбі з незаконним обігом наркотиків Національної поліції України.

Результати дисертації викладено в семи наукових публікаціях за темою дослідження та у трьох тезах доповідей і наукових повідомлень на науково-практичних конференціях і круглих столах..

Отже, дисертація Солов'я В.В. за темою «Запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні» виконана на високому науково-методичному рівні.

Рівень вирішення поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності.

Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню ґрунтовної емпіричної бази сформованої за допомогою різноманітних методів дослідження, таких як логіко-юридичні, соціологічні, психологічні, статистичні та інших.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта й предмета дослідження є чіткими, зрозумілими і такими, що цілком відповідають загальним вимогам підготовки такого виду наукових розробок. Завдання наукового пошуку виконано на високому методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Розкрито та обґрунтовано в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджені й надалі можуть бути використані у: *законотворчій та правоохоронній діяльності; освітньому процесі та науково-дослідній роботі* – під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних

рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, аналізу та прогнозування кримінальних правопорушень, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовці бакалаврів і магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акт Національної академії внутрішніх справ від 17 березня 2023 р.)

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Солов'я В.В. викладена державною мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій здобувача за темою дисертації, зміст, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 299 сторінок, із яких 252 сторінки – основний текст.

Аналіз змісту роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження дисертанту вдалося вирішити поставлені задачі та отримати нові, поглиблені для науки результати. Вивчення дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеного дослідження, його актуальність і достатній науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення.

У *першому розділі* дослідження надано характеристику організованій злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, як негативному соціальному явищу, яке становить загрозу національній безпеці країни та пов'язане зі створенням й функціонуванням організованих груп й злочинних організацій та вчинення ними, як правило (67 %), кримінальних правопорушень передбачених розділом XIII КК України, консолідацією злочинного капіталу, участю у розгалуженій мережі наркотрафіку. За цим напрямом організована злочинність в Україні стійко розвивається і структурується, втягуючи в цей процес представників різних верств населення, органів державної влади, місцевого самоврядування, органів правопорядку, судової влади.

Узагальнивши міжнародний досвід та зарубіжну практику запобігання кримінальним правопорушенням, автор наголошує на потребі встановлення

контролю над сферою обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Саме відсутність єдиної національної програми запобігання організованій злочинності за цим напрямом, неузгодженість чинного законодавства мінімізує зусилля підрозділів правопорядку в цій сфері, у той час коли боротьба з наркобізнесом перетворилася на світову проблему, яка набула не лише національного, а й міжнародного, транснаціонального характеру.

Другий розділ дослідження присвячено кримінологічним ознакам особи злочинця – члена організованого угруповання, що здійснюють розповсюдження наркотичних засобів. Розкрито стан, рівень та зміст елементів кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, які вчиняються організованими групами і злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

З'ясовано, що причини формування організованих груп та злочинних організацій у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів розподілено на об'єктивні – викликані суперечностями в соціально-культурному розвитку та духовної сфери життєдіяльності суспільства, та суб'єктивні, що обумовлені особистісними морально-психологічними характеристиками. До умов належать чинники морального формування особистості, які сприяють кримінальній протиправній поведінці та мотиваційної готовності спрямування зусиль у сферу незаконної діяльності, вчинення кримінальних правопорушень, й досягнення злочинного результату.

У третьому розділі дослідження визначено основні напрямки запобігання кримінальним правопорушенням що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні, розкрито основні теоретичні та практичні підходи удосконалення такої діяльності в межах загальносоціальних й спеціально-кримінологічних заходів, інформаційного й аналітичного забезпечення.

Варто погодитися з тезою автора, що основні напрями загальносоціального запобігання повинні бути спрямовані на виконання головних пріоритетів визначених у Стратегії національної безпеки України (2020), Стратегії боротьби з

організованою злочинністю (2020) та плану заходів з її реалізації (2022) шляхом прийняття запропонованої автором *Стратегії державної політики щодо організованої злочинності та наркотиків на період до 2030 року* із головними завданнями: а) удосконалення нормативно-правового забезпечення (прийняття Закону України «Про протидію організованій злочинності», визначення статусу Національного координатора, який буде здійснювати організаційне забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з наркозлочинністю; проведення аналізу нормативно-правових актів, виявлення положень, що потребують удосконалення, підготовка відповідних пропозицій); б) формування системи інституційного забезпечення (розмежування і конкретизація повноважень органів правопорядку та сектору безпеки); в) запровадження механізмів координації та взаємодії (розроблення та затвердження проекту міжвідомчого наказу щодо організації взаємодії та координації діяльності; розроблення методики проведення оцінки загроз наркозлочинності (SOCTA Україна); проведення моніторингу та оцінки стану реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю); г) інформаційно-аналітичне, наукове та кадрове забезпечення органів правопорядку та сектору безпеки (впровадження методики проведення кримінального аналізу та аналізу ризиків наркозлочинності; д) залучення громадськості (забезпечення ефективного реагування органів правопорядку та сектору безпеки на повідомлення засобів масової інформації про факти виявлених організованих груп та злочинних організацій; розроблення та запровадження механізму стратегічних комунікацій); є) міжнародне співробітництво (забезпечення дієвого співробітництва з Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерполом, Агентством ЄС із співробітництва у сфері правоохоронної діяльності (Європол) та іншими міжнародними партнерами; обмін відомостями про організовані злочинні угруповання та осіб, які беруть участь в їх діяльності.

Ефективним спеціально-кримінологічним заходом запобігання кримінальним правопорушенням організованих груп та злочинних організацій у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів є оперативно-розшукова діяльність, яка спрямована на виявлення та пошук фактичних даних про осіб – лідерів наркогруп та їх членів, а також

мінімізація зловживання або попиту на наркотики; скорочення незаконної пропозиції наркотиків.

Основними заходами оперативно-розшукової діяльності є оперативно-розшукова профілактика, яка спрямована на виявлення та усунення причин і умов формування організованих груп та злочинних організацій, встановлення причетних до них осіб, з метою здійснення на них спрямованого запобіжного впливу переважно негласними заходами, з використанням сил, засобів і методів оперативно-розшукової діяльності.

Важливим напрямом запобігання формуванню організованих груп та злочинних організацій у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та їх кримінальної протиправної діяльності на території України є налагодження тісної взаємодії органів правопорядку та сил безпеки між собою та іншими урядовими й неурядовими структурами.

Список використаних джерел охоплює 301 посилання на 32 сторінках.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація Солов'я В.В. відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконуючи актуальне наукове завдання щодо формування рекомендацій та конкретних пропозицій щодо удосконалення механізму запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні – є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Результати дисертаційної роботи Солов'я В.В. на тему «Запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні» можуть бути рекомендовані для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти системи МВС України та інших освітніх установ юридичного профілю, у розробках науково-дослідних установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування тематики досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Солов'я В.В., водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. При визначенні структури наукової праці В. В. Соловей цілком обґрунтовано присвятив центральне місце в роботі дослідженню кримінологічної характеристики організованої злочинності, яка становить певну основу для визначення суб'єктів вчинення зазначених злочинів (розділ 2) та розробки заходів запобігання цьому небезпечному злочинному феномену (розділ 3). Разом з цим, проблемний характер специфіки, функціональних і системоутворюючих ознак кримінологічної характеристики змушує мене нагадати, що потребує, зокрема, окремого поглибленого дослідження такий її структурний елемент як географія вчинення вказаних злочинів, з територіальними її розподілом та урахуванням регіонального чи транснаціонального спрямування.

2. На жаль, дослідженням теоретичних та практичних засад тенденцій та запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні майже не було охоплено такий важливий його аспект як латентність, яка згадується автором лише фрагментарно у контексті окремих питань дисертації (с. 79, 112). Остання є суттєвим функціональним елементом механізму запобігання кримінальним правопорушенням в цілому. Тому поверхневе дослідження рівня латентності зазначених кримінальних правопорушень може сприяти специфічному впливу на поширення організаційно-управлінських і правових детермінант організованої наркозлочинності та знижувати, таким чином, ефективність реалізації органами правопорядку та сил безпеки їх запобіжної функції.

3. Значне зростання інтенсивності обігу наркотиків у світі, широкомасштабне вторгнення рф на територію нашої країни, створюють сприятливі умови для функціонування каналів їх постачання в Україну. Таким чином, підвищення рівня тяжких та особливо тяжких злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, які

вчинено у складі організованих груп і злочинних організацій негативно впливає на економічну, а особливо соціально-політичну ситуацію в державі.

У цьому аспекті видається, що військова агресія росії проти України поставила на порядок денний питання щодо вдосконалення механізму запобігання наркозлочинності, а тому авторів не завадило розглянути проблеми запобігання організованій злочинності в умовах воєнного стану. Особливо зупинитися на ролі організованих злочинних формувань у транзитному переміщенні наркотиків по території України та запобігання цим процесам уповноваженими суб'єктами.

Ці зауваження і побажання є рекомендаційними, загалом не позначаються на позитивній оцінці дисертації та спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційної роботи, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Солов'я В.В. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Солов'я В.В. на тему «Запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні», подана на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань **08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**, є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.04.2019 р. № 283), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759), та пп. 5–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про

присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), а її автор Соловей Валерій Володимирович заслуговує присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**учений секретар секретаріату Вченої ради
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

Віталій ВАСИЛЕВИЧ